

درآمدی بر

تمثیل در ادبیات

تألیف

احمد خطیبی

انتشارات زوار

سرشناسه : خطیبی، احمد، ۱۳۴۱ -
 عنوان و نام پدیدآور : درآمدی بر تمثیل در ادبیات / احمد خطیبی.
 مشخصات نشر : تهران: زوار، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری : ۲۴۰ ص.
 شابک : 978-964-401-539-7
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
 موضوع : تمثیل
 موضوع : Allegory
 رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۶ خ ۸ / ۳۳۶۳ PIR
 رده‌بندی دیویی : ۸۱۵ / ۰۰۸
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۷۵۸۳۲۷

انتشارات زوار

- درآمدی بر تمثیل در ادبیات □
- مؤلف / دکتر احمد خطیبی □
- عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی □
- نوبت چاپ / اول - ۱۳۹۶ □
- لیتوگرافی و آماده‌سازی چاپ / سنا □
- نظارت بر چاپ و صحافی / فرناز کریمی □
- چاپ / موژان □
- شمارگان / ۵۵۰ نسخه □
- شابک / ۷ - ۵۳۹ - ۴۰۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸ □

□ نشانی: تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - نبش شهید وحید نظری - پلاک ۲۷۸

تلفن: ۰۳۶۶۴۶۲۵ - ۰۳۶۶۴۸۳۴۲۳ - ۰۳۶۶۴۸۳۴۲۴ - نمابر:

قیمت: ۲۳۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار
۱۱	کلیات
۱۳	مقدمه
۱۵	۱- هدف از پژوهش
۱۵	۲- پژوهش در زمینه‌ی تمثیل
۱۶	۳- شیوه‌ی بررسی
۱۹	فصل اول: تحقیق در باره‌ی واژه‌ی «تمثیل» از نظر لغوی، اصطلاحی، کاربردی
۱۹	۱- تمثیل در لغت
۲۰	۲- انواع تمثیل از دیدگاه شخصیت در داستانها و تاریخ
۲۱	۳- اقسام تمثیل در انواع ادبی
۲۳	۴- مقایسه نماد با تمثیل
۲۴	۵- تمثیل در علم منطق
۲۶	۶- تمثیل در «المعجم فی معاییر اشعار العجم»
۲۸	۷- بیان دیگری از تمثیل منطقی، ادبی و فقهی (تمثیل تطبیقی)
۲۹	۸- تمثیل در مفاهیم روایی، داستانی و غیره
۳۱	۹- انواع تشبیه و تمثیل از دیدگاه بیان حکایتی و افسانه‌ایی
۳۲	۱۰- تشبیه گسترده یا تمثیل

۱۱-	فرق تشبیه و تمثیل از دیدگاه صاحب اسرار البلاغه.....	۳۳
۱۲-	تمثیل از آغاز تا به امروز.....	۳۷
۱۳-	فلسفه ی وجود تمثیل یا تاثیر شعر تمثیلی و تمثیل.....	۴۳
۱۴-	واقعیت یا عدم واقعیت در تمثیل و یقینی و ظنی بودن آن.....	۴۵
۱۵-	تمثیل در مفهوم اسلوب معادله.....	۴۶
۱۶-	تمثیل در تشبیه.....	۴۸
۱۷-	شواهدی چند از ابیات عربی از نوع اسلوب معادله.....	۵۰
۱۸-	بیان دیگر از تشبیه تمثیل.....	۵۲
۱۹-	تشبیه تمثیل در اشعار منوچهری دامغانی.....	۵۳
۲۰-	تمثیل یا استعاره تشبیه.....	۵۴
۲۱-	تفاوت مثل و استعاره تمثیلیه.....	۵۵
۲۲-	ارسال المثل یا تمثیل.....	۵۶
۲۳-	نظر استاد همایی در باره تمثیل.....	۵۸
۲۴-	دیدگاه ملک الشعرای بهار در خصوص تمثیل.....	۶۰
۲۵-	بررسی تمثیل از جنبه ی مدعا و شاکت مدعا بودن در دو مصراع.....	۶۱
۲۶-	تمثیل در خدمت نظم و نثر.....	۶۱
۲۷-	دیدگاه برخی معاصران پیرامون در معنی و مفهوم تمثیل.....	۶۲
۲۸-	فرق تلمیح و تمثیل و ارسال المثل.....	۶۳
۲۹-	تشبیه تمثیل یا قیاس در ادبیات (همانند سنجی).....	۶۵
۳۰-	بررسی ارکان تمثیل در علم منطق و تطبیق آنها با تمثیل علم بلاغی.....	۶۷
۳۱-	ارتباط کتابه با تمثیل.....	۶۹
۳۲-	بیان تهنوی پیرامون تمثیل.....	۷۲
۳۳-	تمثیل در ابداع البدایع.....	۷۲
۳۴-	معانی و مفاهیم تمثیل از دیدگاه علمای بیان و بدیع.....	۷۹
فصل دوم: تمثیل در دانش های روز، حکایات عرفانی و غیره.....		
۱-	تمثیل در علوم جدید.....	۸۱
۲-	هدف کدام تمثیل است.....	۸۴
۳-	وجه اشتراک «تمثیل» در علوم مختلف.....	۸۴
۴-	تمثیل در حکایات و داستان های عرفانی و غیر عرفانی.....	۸۵
۵-	شواهد تمثیل در ادب پارسی از دوران گذشته.....	۸۵
۶-	نمونه هایی از تمثیل (اسلوب معادله) در سبک بازگشت ادبی.....	۸۹

- ۷- مفهوم تمثیل در ادبیات کودکان..... ۹۶
- ۸- تقسیم‌بندی تمثیل با نگاهی به دیدگاه اروپائیان..... ۹۷

فصل سوم: تمثیل پژوهی در سبک هندی..... ۱۰۵

مطالبی چند پیرامون سبک هندی و تمثیل در آن..... ۱۰۵

- ۱- تطور شعر در عصر صفوی..... ۱۰۶
- ۲- نظری اجمالی به رواج شعر در عصر صفوی..... ۱۰۹
- ۳- سبک هندی و ویژگی‌های آن..... ۱۱۲
- ۴- ساختار سبکی بیت هندی..... ۱۱۵
- ۵- تمثیل در آغاز تا شعر صائب و سبک هندی..... ۱۱۹
- ۶- منبع تمثیل‌ها شاعران سبک هندی..... ۱۳۰
- ۷- دیدگاه یکی از محققان معاصر در باره ی سبک هندی و تمثیل..... ۱۳۱
- ۸- بیان دیگری از تمثیل سبک هندی یا سفر از محسوس به نامحسوس..... ۱۳۷
- ۹- بانیان تمثیل در سبک هندی..... ۱۴۶
- ۱۰- روش خاص صائب..... ۱۴۶
- ۱۱- نگاهی به تمثیل سبک هندی از منظر تشبیه..... ۱۴۷
- ۱۲- دیدگاه دشتی پیرامون تمثیل و تمثیل‌های صائب و سبک هندی..... ۱۴۹
- ۱۳- خاقانی، سبک هندی و تمثیل..... ۱۵۰
- ۱۴- تمثیل از دیدگاه هنری آن در سبک هندی..... ۱۶۱
- ۱۵- جایگاه تمثیل در نمودهای تخیلی و نمادهای آثار ادبی..... ۱۶۴
- ۱۶- اشتهاار تمثیل و ارسال المثل..... ۱۶۵
- ۱۷- تشخیص دقیق تمثیل در مفهوم اسلوب معادله..... ۱۶۷

فصل چهارم: تمثیلات چهار شاعر سبک هندی..... ۱۶۹

- ۱- عرفی شیرازی و تمثیلات او..... ۱۶۹
- ۲- نظیری نیشابوری و تمثیلات او..... ۱۷۳
- ۳- کلیم کاشانی و تمثیلات او..... ۱۸۴
- ۴- صائب تبریزی و تمیلات او..... ۱۹۸

نتیجه‌گیری از موضوع تمثیلات چهار شاعر سبک هندی..... ۲۳۰

۱- عرفی شیرازی..... ۲۳۰

۲- نظیری نیشابوری..... ۲۳۰

۳- کلیم کاشانی..... ۲۳۱

۴- صائب تبریزی..... ۲۳۱

فهرست منابع و مآخذ..... ۲۳۲

www.ketab.ir

به نام خدا

پیشگفتار

از هفده سال پیش که رسوع کتاب تحت عنوان «تمثیل در سبک هندی» دفاع شد تا به امروز در پی چاپ آن با یافته‌های جدید بودم و هر بار که از گوشه و کناری مطلبی در خصوص تمثیل می‌یافتم و یا از صاحب‌نظران می‌شنیدم و یا اهل فن راهنمایی می‌کردند، یادداشت‌برداری می‌کردم به این امید که روزی توانم با موضوعاتی تازه‌تر مطالبی جمع‌آوری کنم و بر اصل نوشته بیفزایم و به حکم آن اله‌دیا علی قدر مهدیها» بر ساحت نشر کتاب عرضه دارم. عوائق امور و مشاغل معلمی را هم چنین قلت اطلاعات کار را به تعویق و تأخیر انداخت تا اینکه بر آن شدم همین نوشته را با یافته‌های جدید و تغییر و تصرفاتی در آن به زیور طبع آراسته گردد تا شاید از این رهگذر به آن هدف و نیت تکمیل و استكمال با بهره‌گیری از دیدگاه‌های خوانندگان عزیز برسیم.

یکی از موضوعات (شاید بتوان گفت مهم) در ادبیات موضوع معانی و بیان و بدیع، به شیوه‌ی قدیم و تازه و نیز مسئله نقد ادبی است که این نوع اخیر بیشتر از صاحب‌نظران غربی (و گاهی شرقی) نشأت گرفته است و یکی از بحث‌های این دانش‌ها «تمثیل» است این اصطلاح حدوداً در ده علم کاربرد دارد که از آن جمله علم بیان (و بدیع) است و در همین علم هم معانی و تعاریف و مفاهیم مختلفی نسبت به دوره‌های گوناگون دارد. ما در این کتاب ضمن بیان تعاریف لغوی و اصطلاحی تمثیل در علوم گوناگون و به‌ویژه علوم بلاغی تجزیه و تحلیل این واژه و اصطلاح در معنی، شاید بتوان گفت خاصه امروزی، یعنی

اسلوب معادله، پرداخته‌ایم و با ذکر نمونه‌های زیادی از شعر و نثر ادب ایرانی و غیرایرانی، از دوره‌های مختلف تا به امروز، به گونه‌های آن از همان نوع اخیر در شعر سبک هندی اشاره نموده و با روش و شیوه‌ی اسلوب معادله بررسی کرده‌ایم و امیدواریم بتوانیم در آینده با یافته‌های جدید از کتب و مقالات و نوشته‌های مربوط و همچنین با استفاده از نظرات صاحب نظران بر کیفیت و کمیت آن بیفزاییم.

در پایان ضمن تشکر از استاد بزرگوارم جناب دکتر **علی اصغر حلبی** که با قبول زحمت مطالعه‌ی کتاب، موارد بسیار ارزنده‌ای را تذکر دادند و با سپاس از سرکار خانم **زهره پروانه چهره برق و سرکار خانم مریم جهانتاب** که با حوصله‌ی تمام مطالب کتاب را تایپ و صفحه‌آرایی کردند، از جناب آقای **علی زوآر** که از خاندان و خانواده‌ی بزرگ چاپ و نشر کتب متعدد علمی، ادبی، اجتماعی و تاریخی هستند کمال امتنان و سپاسگزاری را دارم که در چاپ این کتاب نیز اهتمام کردند و مقدمات چاپ و نشر آن را فراهم نمودند.

احمد خطیبی - مهرماه ۱۳۹۶